

Правилник о приправничком стажу и начину полагања стручног испита психолога

*Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС", бр.
30/98.*

Члан 1.

Овим правилником прописује се програм приправничког стажа, начин обављања приправничког стажа и начин полагања стручног испита психолога.

Члан 2.

На стручном испиту психолога (у даљем тексту: испит), проверава се:

- 1) знање и способност самосталног обављања послова психолога, предвиђених програмом приправничког стажа;
- 2) знање у области основа уставног уређења, система државне управе, јавних служби и предузећа.

Члан 3.

Психолог се припрема за полагање испита савлађивањем програма приправничког стажа у установи, предузећу, другој организацији или код предузетника који обавља психолошку делатност.

Члан 4.

Приправнички стаж се обавља по програму приправничког стажа за психологе који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 5.

Приправник испит полаже пред испитном комисијом коју образује министар надлежан за послове социјалне заштите.

Испитна комисија састоји се од председника и два члана.

Председник и чланови испитне комисије имају заменике.

Председник испитне комисије је психолог који има најмање звање магистра наука или стручни назив специјалисте у области психологије.

Један члан испитне комисије је психолог са најмање пет година радног искуства у области психолошке делатности за коју се психолог који полаже испит припрема током приправничког стажа, а други члан испитне комисије је дипломирани правник са најмање пет година радног искуства у струци.

Административне послове за испитну комисију обавља записничар.

Члан 6.

Пријаву за полагање испита подноси министарству надлежном за послове социјалне заштите, у писаном облику, установа, предузеће, друга организација или предузетник, код којих психолог обавља приправнички стаж.

Пријаву за полагање испита може поднети и психолог.

Уз пријаву за полагање испита достављају се:

- 1) оверен препис дипломе о стеченом степену стручне спреме;
- 2) потврда установе, предузећа, друге организације или предузетника из става 1. овог члана о времену проведеном на стручном оспособљавању са мишљењем о раду психолога;
- 3) доказ о уплати средстава на име трошкова полагања испита.

Члан 7.

Трошкове полагања испита психолога сноси установа, предузеће, друга организација или предузетник, који психолога упућују на полагање испита.

Ако психолога на полагање испита не упућују установа, предузеће, друга организација или предузетник, трошкове полагања испита сноси сам психолог.

Члан 8.

Испитна комисија утврђује рок за полагање испита који не може бити дужи од 45 дана од дана пријема пријаве за полагање испита.

О датуму полагања испита испитна комисија обавештава психолога најкасније 30 дана пре дана полагања испита.

Члан 9.

Испит се састоји из писменог и усменог дела.

Испит почиње израдом писменог рада из психологије.

Задатак за писмени рад одређује и писмени рад оцењује члан испитне комисије - психолог. Задатак обухвата једно или више питања из задатака и послова за које се приправник оспособљава, односно на које је распоређен.

Задатак за писмени рад треба да буде такав да се из његове обраде може оценити у којој је мери приправник овладао практичним и другим знањима потребним за обављање послова психолога из одређене области.

Члан 10.

После израде писменог рада приступа се усменом делу испита ради провере знања из материје утврђене у члану 2. овог правилника.

Приправник чији писмени рад није позитивно оцењен не може приступити усменом делу испита.

Члан 11.

Знање приправника показано на испиту оцењује се посебно за писмени рад, као и за усмени део испита, оценом "положио" или "није положио".

После завршетка испита, испитна комисија оцењује целокупан успех приправника на испиту, имајући у виду писмени рад и одговоре на усменом делу испита.

Успех приправника на испиту оцењује се оценом "положио" или "није положио".

Оценом "није положио" оцењује се приправник који није позитивно оцењен из писменог дела испита.

Приправник који није позитивно оцењен из усменог дела испита упућује се на поновно полагање испита из тог дела у року који не може бити краћи од 30 дана ни дужи од четири месеца од дана претходног полагања.

Ако приправник не буде позитивно оцењен на поновном полагању усменог дела испита, сматра се да није положио испит.

Члан 12.

Ако приправник не преда писмени рад или одустане од започетог полагања, сматра се да испит није положио.

Приправнику се може најдуже три месеца одложити полагање испита због болести или из других оправданих разлога, о чему одлучује испитна комисија.

Члан 13.

О току испита води се записник који садржи податке о саставу испитне комисије, психологу, садржини полагања испита и добијеној оцени психолога.

Писмени рад психолога прилаже се уз записник.

Записник потписују председник, чланови комисије и записничар.

Члан 14.

На основу записника о току испита, издаје се уверење о положеном испиту.

Уверење из става 1. овог члана садржи: презиме и име психолога; годину и место рођења; факултет који је психолог завршио; датум и место полагања испита; успех психолога; број и датум издавања уверења; потпис председника комисије и потпис министра надлежног за послове социјалне заштите.

Уверење из става 1. овог члана оверава се печатом министарства надлежног за послове социјалне заштите.

Члан 15.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Србије".

ПРОГРАМ

ПРИПРАВНИЧКОГ СТАЖА ЗА ПСИХОЛОГЕ

I. ЗНАЊЕ И СПОСОБНОСТ САМОСТАЛНОГ ОБАВЉАЊА ПОСЛОВА ПСИХОЛОГА

1. Психолози који раде саветовалишни рад као самосталну делатност у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања

у психолошкој пракси:

Психопатологија и психодијагностика: психопатологија одраслих, проблеми класификације менталних поремећаја, психичко здравље и болест, неурозе, психозе, гранична стања, поремећаји личности, болести зависности, психосоматски поремећаји.

Психопатологија детињства и младости: поремећаји исхране, поремећаји навика, поремећаји понашања, психосоматски поремећаји, дечје неурозе, дечје психозе и психотични поремећаји.

Породица: психолошки аспекти развода брака, развој породице (породични циклус), функционална и дисфункционална породица, процена брака и породице.

Криза и трауматизација: концепт кризе, посттрауматска стања.

Школска неефикасност: адаптациони период и ток адаптације - дете у школи, адолесценти у школи, вршњачке групе и интерперсонални односи, ставови родитеља према школи и школовању детета, праћење како дете доживљава школу, како се носи са школским нормама и захтевима, организација школе, карактер школских норми и захтева, посредничка и саветодавна улога разредног учитеља и разредног старешине, радно оптерећење и радне навике - временски буџет ученика и организација радног и слободног времена, објективни услови за рад и учење, методе и технике рационалног учења, школски успех и неуспех - средински чиниоци (социо-културни и економски миље, породица, заинтересованост за школски успех детета, реаговање родитеља на успех и неуспех детета), персонални чиниоци (предзнање, способности, склоности, мотивација, развојна динамика, здравствено стање, школско окружење), школски чиниоци (усклађеност и неусклађеност школских захтева са узрастним карактеристикама ученика, униформни, диференцирани и индивидуализовани рад у настави, акутни и хронични неуспех), врсте школске неуспешности - општа неуспешност наспрам неуспеха из појединих предмета, повремени неуспех наспрам хроничног неуспеха, манифестације акутног и хроничног неуспеха - интринзичне и екстринзичне атрибуције неуспеха, промене у ученичком доживљају школе, породице, сопствене личности.

Психолошки третман (интервенције - саветовање - психотерапија): индикација за психотерапију, психолошки третман (појам, циљеви, елементи, врсте), успостављање контакта и први интервју са појединцем, успостављање контакта и први интервју са породицом, специфичности индивидуалног, групног и породичног третмана, психолошке интервенције у кризи, емпатија, психотерапијски однос, личност саветника - терапеута, психолошко саветовање и психотерапија, психолошки третман губитка и туговања, психолошки третман посттрауматског стресног стања, специфичности психолошког третмана деце, специфичности психолошког третмана адолесцената, суицидални и хомоцидални ризик у психолошком третману, медијација код развода брака, решавање конфликта, невербално у психотерапији, индикатори промене у психотерапији, завршавање третмана.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Адамовић В. (1983): Емоције и телесне болести, Нолит, Београд,
2. Бергер Ј. (1984): Психодијагностика, Нолит, Београд,
3. Бергер Ј., Миклош Б. и Храњица С. (1990): Клиничка психологија, Научна књига, Београд,
4. Влајковић Ј. (1992): Животне кризе и њихово превазилажење, Нолит, Београд,
5. Вуков М. (1988): Породица у кризи,
6. Вулетић З. (1988): Деца алкохоличара, Дечје новине, Г. Милановац,
7. Гачић Б. (1985): Алкохолизам, болест појединца и друштва, Филип Вишњић, Београд,
8. Гачић Б. (1978): Породична терапија алкохолизма, Рад, Београд,

9. Деспотовић А., Игњатовић М. (1980): Зависност од дроге и лекова - наркоманија, Институт за документацију и заштиту на раду, Ниш,
10. Кецмановић Д. (1989): Психијатрија, Медицинска књига, Београд, Загреб,
12. Кондић К., Штајнер-Поповић Т., Влајковић Ј. (1997): Клијентом усмерена терапија, Друштво психолога Србије, Београд,
13. Марти П. (1994): Психосоматика одрасле особе, Издавачка књижевна задруга Зорана Стојановића, Сремски Карловци,
14. Милојковић М., Срна Ј., Мићовић Р. (1997): Породична терапија, Центар за брак и породицу, Београд,
15. Опалић П., Поповић М. (1992): Однос терапеут-пацијент, Научна књига Београд,
16. Попадић Д., Плут Д., Ковач-Церовић Т. (1996): Социјални конфликт, Центар за антиратну акцију, Београд,
17. Тадић Н. (1992): Психијатрија детињства и младости, Научна књига, Београд,
18. Тадић Н. (1984): Психотерапија деце и омладине, Научна књига, Београд,
19. Зборник радова (1996): Методе и технике за процену брака и породице, Социјална мисао, Београд,
20. Зборник радова (1979): Метод саветовања у раду са породицама, Институт за социјалну политику, Београд,
21. Зборник радова (1992): Психолошка истраживања 5 - Клиничке теме, Институт за психологију, Београд,
22. Зборник радова о ратном стресу (1994): Социјална мисао 1-2, Београд,
23. Зборник радова о проблемима развода (1996): Социјална мисао 9-10, Београд,
24. Зборник радова (1983): Теорија психијатријског концепта кризе и психотерапијске интервенције, Авалске свеске,
25. Вучић Ј.: Педагошка психологија, Друштво психолога, Београд, 1996,
26. Квашчев Р. и Радовановић В.: Утицај способности, сложаја особина личности и мотивације на успех у школском учењу, Психологија, 1977, X, 1, 31-74,
27. Требјешанин Б.: О односу "унутарње" и "спољне" мотивације, Психологија 1987, XX, 1-2, 86-92,
28. Хавелка Н.: Опажање узрока успеха и неуспеха, у књизи Социјална перцепција, Завод за уџбенике, Београд, 1992. стр. 148-170.

2. Психолози који раде у установама социјалне заштите у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Психопатологија и психодијагностика: нормално и патолошко код деце и адолесцената, специфичности дијагностичке процене на раном узрасту, дечје неурозе, дечје психозе и психотични поремећаји, специфичности дијагностичке процене адолесцената, делинквенција, деструктивно и аутодеструктивно понашање младих, проблем зависности код младих, суицидални ризик и адолесценција, психотични поремећаји у адолесценцији, ментална заосталост, аутизам, психопатологија одраслих - психичко здравље и болест, психозе, гранична стања, поремећаји личности, болести зависности, психопатологија старости, интелектуална ефикасност старих особа, суицидални ризик код старих особа.

Фазе развоја: рано афективно лишавање, ометеност у развоју (врсте и специфичности ометености), хендикепирано дете и његова породица, адолесценција, старење, старост и страх од смрти.

Породица: функционална и дисфункционална породица, деца лишена родитељског старања (специфичност у односу на узраст и околности развоја), усвојење, хранитељство, хранитељска породица (критеријуми за избор, психолошка подршка и праћење), смештај у установу социјалне заштите.

Психолошки третман у установама социјалне заштите: Специфичност психолошког третмана корисника у стационарним установама социјалне заштите, могућности и донети саветодавног и психотерапијског рада у установама социјалне заштите, основни проблеми у раду са породицама лица смештених у установе социјалне заштите; критеријуми формирања група и придруживања корисника у установама социјалне заштите; психолошка припрема за одлазак детета и адолесцента из установе; проблеми избора занимања штићеника установа социјалне заштите.

Улога психолога у стручном тиму: улога психолога у установама социјалне заштите, улога и личност васпитача.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бергер Ј. (1984): Психодијагностика, Нолит, Београд,
2. Бергер Ј, Миклош Б. и Хрњица С. (1990): Клиничка психологија, Научна књига, Београд,
3. Бетелхеим Б. (1983): Љубав није довољна, Напријед, Загреб
4. Брајша П., Стакић Ђ. (1991): Тимски рад, Центар града Загреба за социјални рад, Загреб,
5. Кеџмановић Д. (1989): Психијатрија, Медицинска књига, Београд, Загреб,
6. Вулетић З. (1988): Деца алкохоличара, Дечје новине, Г. Милановац,
7. Хрњица и сарадници (1991): Ометено дете, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд,
8. Капор - Стануловић Н. (1988): На путу ка одраслости, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд,
9. Капор - Стануловић Н. (1985): Психологија родитељства, Нолит, Београд,
10. Кондић - Белош К. (1990): Дете са тешкоћама - интервју, Друштво психолога Србије,
11. Кондић К. (1996): Приручник за примену интервјуа са децом лишеном родитељског старања, Саве тхе Цхилдрен, Београд,
12. Кондић К., Штајнер - Поповић Т., Влајковић Ј. (1997): Клијентом усмерена терапија, Друштво психолога Србије, Београд,
13. Милојковић М., Срна Ј., Мићовић Р (1997): Породична терапија, Центар за брак и породицу, Београд,
14. Сингер, Микшаш - Тодоровић, Делинквенција младих,
15. Срна Ј. (1997): Бити или не бити - Студија о самоубилаштву, Институт за психологију, Београд,
16. Срна Ј. (1995): Антисуицидални уговор у психотерапији суицидалних адолесцената, Часопис за клиничку психологију и социјалну патологију 1 - 2,
17. Тадић Н. (1992): Психијатрија детињства и младости, Научна књига, Београд,
18. Тадић Н. (1984): Психотерапија деце и омладине, Научна књига, Београд,
19. Мино Ж. (1994): Историја старости, Издавачка књижевна задруга Зорана Стојановића, Сремски Карловци,
20. Смиљанић В. (1979): Психологија старења, Нолит, Београд,

21. Зборник радова о малолетничкој делинквенцији (1994), Социјална мисао, Београд,
22. Зборник радова о малолетничкој делинквенцији (1995), Социјална мисао Београд,
23. Зборник радова о старењу и старости (1995), Социјална мисао, Београд.

3. Психолози који раде у производним радним организацијама и предузећима у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Психологија рада - предмет, циљеви и задаци, области и подручја, методе и технике (анализа посла, интервју, биографски подаци, мерење способности и особина личности, мерење успешности на послу).

Селекција кадрова - циљеви и поступак, класични и савремени приступ, модели у професионалној селекцији, модератор варијабла, мултипли критеријуми, типови валидационих студија.

Професионална адаптација - дефиниција и врсте професионалне адаптације радника, фактори радне адаптације.

Маладаптивно радно понашање - изостанци са посла (дефиниција, узроци, регистровање), флукуација радника (дефиниција, врсте, узроци), повреде на раду (дефиниција, узроци, хипотезе и теорије о настанку незгода, мере превенције).

Обучавање и тренинг запослених - радне вештине и радне навике, облици обучавања, спровођење обучавања, методе обучавања.

Узрасне промене и радно понашање - промене психолошких функција и старење, психолошки проблеми животног доба запослених.

Људски ресурси и мотивација за рад - мотивација и мотиватори, теорије мотивације за рад, технике за повећање мотивације за рад, фактори задовољства послом и мерење.

Руковођење - извори моћи руководиоца, приступи руковођењу, стилови руковођења.

Комуникација у процесу рада - елементи комуникационог процеса, баријере, уклањање баријера.

Корпоративна клима и култура - одређење климе, типови климе, истраживање психолошке климе у организацији, елементи корпоративне културе.

Конфликти на раду - одређење конфликта, узроци конфликта, типови конфликта, начини решавања конфликта и управљање конфликтима.

Стрес на раду - појмовно-теоријски оквир, теорије стреса, индивидуалне разлике у реаговању на стрес, теорије о о складу радника и радне средине, карактеристике професионалног оптерећења и стреса оператора.

Професионалне штетности на раду и професионална обољења - бука, вибрације, температура, атмосферски притисак и висина, хипоксија, опасности на раду, професионални инвалидитет, болести зависности (алкохолизам, наркоманија).

Динамика способности за рад - циркадијални ритмови и организација рада у сменама - дефиниција биолошких ритмова, истраживања циркадијалних ритмова, индивидуалне разлике и циркадијални ритмови, циркадијални ритмови - налази истраживања и примена у пракси; умор, класична и савремена схватања.

Увод у психологију менаџмента - менаџмент и менаџери, психолошки профили менаџера, професионални стрес менаџера, жена менаџер, јапански менаџмент.

Психологија у маркетингу - истраживање потрошача, планирање маркетинг-стратегије, психолошке основе комуникације у маркетингу, понашање потрошача.

Методологија истраживања у психологији рада - фазе истраживања, планирање

истраживања, технике прикупљања података, конструкција инструмената, статистичка обрада података, анализа резултата, писање рада.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Милица Гузина: Кадровска психологија, Београд, Научна књига, 1980,
2. Штајнбергер И., Чизмић С.: Психологија и савремена техника, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1991,
3. Дејан Тодоровић: Основи методологије психолошких истраживања, Београд, Филозофски факултет, 1992,
4. Чизмић С., Бојановић Р., Штајнбергер И., Петровић И.: Психологија и менаџмент, Београд, Институт за психологију, 1995,
5. Небојша Јанићијевић: Организациона култура, Београд, Економски факултет, Нови Сад: Улихес, 1997. (Поглавља: Појам организационе културе, Садржај организационе културе, Карактеристике организационе културе, Настанак, промене и управљање организационом културом),
6. Видаковић А.: Медицина рада, Београд, Институт за медицину рада и радиолошку заштиту "Др Драгомир Карајовић", 1996. (одабрана поглавља),
7. Полексић, Савићевић: (1979) Ментална хигијена у индустрији, Ниш, Институт за документацију заштите на раду (одабрана поглавља),
8. Панта Ковачевић: Мерење у психологији рада (у припреми),
9. Раде Бојановић: Психологија међуљудских односа (издање у припреми),
10. Филип Котлер: Управљање маркетингом (превод у штампи, одабрана поглавља),
11. Иван Штајнбергер, Ивана Петровић: Психологија у маркетингу - појмовник (у припреми).

4. Психолози који раде у области професионалне оријентације у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Предмет, задаци и циљеви професионалне оријентације: историјат и развој професионалне оријентације, професионална оријентација код нас и у свету.

Теоријски концепт професионалног развоја и избора занимања: теорије личности и развојне карактеристике, теорије избора занимања.

Концепт способности за рад: појам способности, теорије способности, мерење способности.

Карактеристике личности и њихов утицај на образовну и радну успешност: мерење особина личности.

Мотивациони фактори и њихов утицај на образовање и рад: испитивање ученика ради њиховог школског и професионалног усавршавања.

Професионално информисање: сарадња са школама у школској професионалној оријентацији, школско и професионално обавештавање и просвећивање ученика и родитеља.

Појам професионалних интересовања: социјално психолошки аспект развоја професионалних интересовања, социјални мотиви избора занимања.

Методологија професионалног саветовања: експлоративно дијагностички интервју, информативни интервју, саветодавни интервју, испитивање способности и личности, тимски рад.

Професионална оријентација и рехабилитација особа са тешкоћама у психофизичком развоју.

Евалуација психичких и физичких болести и стања са аспекта способности за рад.

Професионална оријентација даровите деце и омладине: теоријски и методолошки аспект.

Мултидисциплинарност саветовања за избор занимања: психолошки аспект, медицински аспект, педагошки аспект, друштвено економски аспект.

Основи медицине професионалне оријентације.

Основи система образовања код нас и у свету: редовно школство, специјално школство, војно школство, образовање одраслих.

Персонални менаџмент: фактори професионалног развоја, селекција и класификација.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бранчић Б.: Психолошке теорије избора занимања. Научна књига, 1986. године,
2. Гузина М.: Кадровска психологија, Научна књига, 1980. год. (поглавља: професионална оријентација, професионална селекција, способност и особине личности и њихово мерење),
3. Хрњица С.: Општа психологија са психологијом личности. Научна књига, Београд, 1990. године (поглавља: личност као целовит систем, појам личности, црте и типови, животни циклус, самосвест, појам о себи, идентитет, интегритет личности, нормалност личности, зрелост личности),
4. Чизмић С., Бојановић Р., Штајнбергер И., Петровић И.: Психологија и менаџмент, Институт за психологију, Београд, 1995. године.
5. Психолози који раде у области маркетинга у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Улога психологије у маркетингу: основни појмови управљања маркетингом, суштина концепције маркетинга, улога маркетинга у организацијама, стратегија маркетинг и менаџмент, планирање маркетинг стратегије, маркетинг као мултидисциплинарно поље, специјалне теме (маркетинг производа, маркетинг у услужним делатностима, интернационални маркетинг, глобални/локални маркетинг, нонбизнис маркетинг, политички маркетинг).

Истраживање у маркетингу: дефиниција и предмет истраживања у маркетингу, потреба за истраживањем у маркетингу, основни кораци у процесу истраживања, технике истраживања тржишта, истраживање у функцији развоја и увођења нових производа, истраживање оглашавања, истраживање паковања, истраживање корпоративног имица, истраживање медија, истраживање интернационалног тржишта.

Понашање потрошача: дефинисање области понашања потрошача, развој и проблеми, маркетиншки поглед на понашање потрошача, спољашњи утицаји на понашање потрошача (утицај културе, социјални утицаји, утицај продајног особља, утицај оглашавања, ситуациони утицаји), интерни процеси понашања потрошача - мотивација потрошача, личност, одлучивања (прекуповне, куповне и послекуповне одлуке), организације потрошача и маркетинг.

Психологија маркетиншке комуникације: комуникациони микс (дефиниција, развој, инструменти), оглашавање, лична продаја, унапређење продаје, односи са јавношћу, креативност и маркетиншка комуникација.

ЛИТЕРАТУРА:

Филип Котлер: Управљање маркетингом (превод у штампи),

Вани Коделупи: Тржишно комуницирање, Београд, Клио, 1996,

Горан Петковић: Позиционирање трговачких предузећа, Београд, Чигоја, 1996. (Поглавље: Методолошке основе истраживања тржишне позиције),

Драган Сакан: Претту Воман - Интегралне маркетинг комуникације, Београд, Нењс Момент, 1996. (Поглавље: Планирање),

Иван Штајнбергер, Ивана Петровић: Психологија у маркетингу - појмовник (у припреми),

6. Психолози који раде у области саобраћајне психологије у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Увод: однос човека и средине, развој саобраћаја и карактеристике човека, значај проучавања понашања човека у различитим саобраћајним системима.

Когнитивна обрада информација у току управљања саобраћајним средствима: најзначајнији чулни процеси, посебно вид и визуелна претрага простора, перцепција простора и кретања (реално и привидно кретање), перцепција времена, селективна пажња и њено ометање, подела и брзина скретања пажње, природа континуиране пажње (будност), фактори који утичу на слабљење будности.

Моторно понашање: карактеристике и природа моторног понашања, време просте и изборне реакције, Хиков закон, време реакције у саобраћајним ситуацијама, циљани покрети, брзина и тачност покрета (Фитсов закон), покрети праћења, начин контроле циљаних покрета и покрета праћења.

Личност и способности као основни фактори који трајније делују на понашање током управљања возилом: природа и структура личности, особине личности и понашање у саобраћају, личност и незгоде, природа и хијерархијска структура способности, интелектуалне, психомоторне и сензорне способности, мерење способности, промене способности током узраста, способности и незгоде.

Ергономски аспекти саобраћајних средстава и околине: динамика односа човек - возило, психофизиолошки аспекти конструкције командних и контролних уређаја и седишта, видљивост из возила, психофизиолошки чиниоци осветљавања и пројектовања саобраћајница.

Перцепција саобраћајних знакова и брзине: методе истраживања перцепције знакова, фактори опажања саобраћајних знакова, перцепција знакова на основу покрета очију, периферијско опажање знакова, перцепција хоризонталних ознака, опажање светлосних сигнала и понашање, видљивост саобраћајних знакова и сигнала у ноћним условима, индивидуалне разлике, перцепција брзине у дневним и ноћним условима, адаптација у процени брзине, процена брзине и растојања возила, понашање при претицању.

Умор, циркадијални ритам, лишавање спавања и организација режима рада у управљању возилом: часови рада и хронични и акутни умор, краткотрајно и дуготрајно прилагођавање циркадијалног ритма и режим рада, лишавање спавања и ефекти на сигурност управљања.

Средински фактори: физичке карактеристике буке друмских и шинских возила и ваздухоплова, бука - мерење и индекси буке, ефекти на спавање, ефекти на учинак и понашање, теоријска објашњења деловања буке на учинак, индивидуална осетљивост, ефекти вибрација и убрзања, физиолошки и психолошки ефекти вибрација и убрзања, вибрације и комфор, климатски услови и радно понашање, физичка и хемијска терморегулација, ефекти топлоте и хладноће на понашање.

Алкохол, ефекти на понашање и незгоде: мерење и концентрација алкохола, апсорпција алкохола у организму, утицај алкохола на способности и понашање, поступци процењивања учешћа у незгодама, превенција алкохолисаности - мере на социјалном нивоу (законска регулатива, дозвољене мере концентрације, репресивне мере), детекција интоксикације и мониторинг, пропагандна средства (штампа, телевизија и др.).

Обука: основни елементи моторног учења (вештина), карактеристичне фазе моторног учења (когнитивна, асоцијативна и аутономна фаза), основни принципи и методе обуке и тренинга, индивидуални фактори обуке (узраст, пол, и др).

Теорије узрока саобраћајних незгода: дефиниције, врсте и мере саобраћајних незгода, теоријски модели фаталних незгода, класичне статистичке теорије незгода и теорије ризика, теорија нултог ризика, теорија хомеостазе ризика, теорија избегавања опасности, хијерархијска теорија ризика и референтна теорија ризика.

Људски фактори саобраћајних незгода: вид и перцептивни фактори, психомоторне и менталне способности, фактори личности и социјални фактори, радно оптерећење (умор, циркадијални ритам, лишавање спавања) и незгоде, лекови, дроге, здравствено стање и незгоде, ергономски апсекти (возила и околине) саобраћајних незгода, ризичне групе возача.

Комуникација и говор: врсте комуникације - вербална и невербална комуникација, перцепција говора, маскирање говора, разумљивост говора.

Специфични проблеми ваздухопловне психологије: перцептивни феномени, вид и видне илузије, ефекти хипоксије, селекција и обука, ергономски аспекти кабине пилота и командних и контролних уређаја, незгоде у ваздухопловству, ментално оптерећивање контролора летења.

Специфични проблеми железничког и водног саобраћаја: људски фактори ванредних догађаја и безбедност у железничком саобраћају, селекција радника у извршној служби, проблеми монотоније у раду машиновођа, проблеми рада и руковођења посадом у водном саобраћају.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Милошевић С.: Саобраћајна психологија, Београд, Научна књига, 1981,
2. Милошевић С.: Човек и саобраћајна бука, Београд, Научна књига, 1987,
3. Милошевић С.: Перцепција саобраћајних знакова, Београд, Саобраћајни факултет, 1984,
4. Милошевић С.: Теорије саобраћајних незгода, Београд, Саобраћајни факултет, 1994,
7. Психолози који раде у области спорта у току приправничког стажа овладавају следећим знањима из психологије и применом тих знања у психолошкој пракси:

Значај примене психолошких сазнања са аспекта природе спортске активности: спорт као друштвена и индивидуална активност, интегративни развој личности, спорт као подручје васпитања и образовања, спорт као подручје личног испољавања и такмичења.

Учење моторних спортских вештина: психолошки фактори значајни за учење моторних спортских вештина (улога представа говора, мишљења, пажње, антиципације, перцептивна организација), понављање и знање о резултатима извођења, напредовање у учењу моторних спортских вештина (ток учења, плато у учењу, трансфер у учењу моторних спортских вештина), методе учења моторних спортских вештина: метода временски концентрисаног наспрам методи временски распоређеног учења, глобална метода наспрам парцијалној методи, комбинована метода, спремност за учење моторних спортских вештина: сазревање, претходно искуство и други психолошки фактори значајни за учење моторних спортских вештина.

Однос између развоја личности и бављења спортом: психолошке диспозиције и успех у спорту, емоционално-афективна сфера и успех у спорту (емоционална (не)стабилност - анксиозност, узроци и последице анксиогеног понашања), психолошка стања у спорту (пред и за време такмичења), мотивација и успех у спорту, мотиви значајни за успех у спорту, интринзична мотивација и екстринзични извори мотивације, ниво активације и спортска успешност, спорт и узрастни периоди: детињство, адолесценција, зрело доба, психолошко испитивање (тестирање) спортиста; теоријско-методолошки проблеми у

испитивању личности спортиста.

Психолошка припрема спортиста: психолошки рад тренера, психолошка едукација тренера и спортиста, примена психолошких техника у припремању спортиста: коришћење аутогеног тренинга, менталног тренинга имагинацијом, "прогресивна релаксација", "вербални тренинг", вежбе за побољшање пажње и др., улога тренера и родитеља у раду са споростима

Психодинамика спортске екипе (групе): значај психосоцијалних процеса за развој, формирање и функционисање спортске екипе, задаци и циљеви у спортским екипама, сарадња и такмичење у спортској групи, структура спортске групе (статус, улоге у спортској групи), групни процеси - кохезивност спортске екипе, вођство и значај вођства у спортским екипама, типови вођства у спортским екипама, тренер и капитен као вође, испитивање психосоцијалних процеса у спортским екипама.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лазаревић, Љ.: Психолошке основе физичке културе, Београд, 1994,
2. Хавелка Н.: Психолошке основе групног рада, Научна књига,
3. Лазаревић, Љ: Психолошка припрема спортиста, Факултет физичке културе, Београд, 1995,

II. ЗНАЊЕ ИЗ ОБЛАСТИ ОСНОВА УСТАВНОГ УРЕЂЕЊА, СИСТЕМА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ, ЈАВНИХ СЛУЖБИ И ПРЕДУЗЕЋА

У току приправничког стажа приправник треба да стекне основна знања и то:

1. Основи уставног уређења: карактер савезне државе, карактер Републике Србије као чланице савезне државе, територијална организација Републике Србије, слободе, права и дужности човека и грађанина, надлежност Савезне Републике Југославије и права и дужности Републике Србије, органи Савезне Републике Југославије и Републике Србије.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Устав Савезне Републике Југославије,
2. Устав Републике Србије.

2. Основи система државне управе: послови органа државне управе, организација органа државне управе, односи органа државне управе, јавност рада, правни акти органа државне управе, решавање сукоба надлежности, одлучивање по жалби, изузеће службеног лица, канцеларијско пословање, средства за финансирање послова државне управе.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон о државној управи.
3. Јавне службе: појам јавних служби, делатност јавних служби, области у којима се оснивају јавне службе, установа као облик организовања јавних служби и њени органи.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон о јавним службама.
4. Предузећа: појам предузећа, органи предузећа.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон о предузећима.